№ 234 ՇԱԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 25 **1903** ՇԱԲԱԹ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 25 № 234

ԵՐԵՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ». Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).
Թղթակցութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են նոնպարէլի տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Կիրակի, հոկտեմբերի 26-ին, Խօջիվանքի գերեզմանատան եկեղեցում կը մատուցանվի պատարագ և ապա հոգեհանգիստ կը կատարվի հանգուցեալ

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ԵՐԻՑԵԱՆԻ

գերեզմանի վրա, որից յետոյ տեղի կունենայ արձանի բացումը։ Այս մասին Երիցեան ընտանիքը ծանուցանում է ի գիտութիւն հանգուցեալի յարգողների և բարեկամների։ 1—2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հանգստութեան օր.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հայ ժողովրդական երգեր. Հայոց ներկայացումները. Յիշողութիւններ միօրեայ վիճակագրութիւնից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հեռաւոր Արեւելքում. Ինչ է կատարվում Մակեդոնիայում. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Առեւտրական շահերի մրցակցութիւնը Արեւելքում.

ՀԱՆԳՍՏՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Մեր պարբերական հրատարակութիւնները լոյս չեն տեսնում երկուշաբթի օրերը։ Կիրակին, երբեւ հանգստութեան օր, պահպանում է իր ոյժը, դիւրութիւն ընծայելով թէ լրագրական մտաւոր աշխատաւորներին և թէ տպարանական գործաւորներին։

Այժմ հարց է յարուցվել Ռուսաստանի մամուլի շրջաններում պարտաւորական դարձնել կիրակնօրեայ հանգստութիւնը պետութեան բոլոր մասերում։ Այդպիսի մի ընդհանուր կանոն կայ Անգլիայում, ուր լրագիրները շաբաթվայ մէջ հրատարակվում են միայն վեց անգամ, իսկ մի օրը յատկացնում են հանգստութեան։ Եթէ Անգլիայի նման մի երկրում, ուր լրագրութիւնը հասել է իր ամենամեծ և ընդարձակ զարգացման, ոչ մի անյարմարութիւն չեն տեսնում մի օր մնալու առանց լրագրի, նոյնը աւելի հեշտութեամբ կարելի է իրագործել Ռուսաստանում, որտեղ պարբերական մամուլը միայն նոր-նոր սկսում է զարգանալ։

Տպարանական բոլոր գործաւորները, բացի լրագրական գրաշարներից, օգտվում են կիրակնօրեայ հանգստութիւնից կազդուրելու իրանց ոյժերը, զուարճանալու և ազատ ժամեր անցկացնելու բարեկամների շրջանում, հասարակական կամ կրթական հիմնարկութիւններում։ Եւ միայն զուրկ են մնում լրագրական գրաշարները, որոնք առանց այն էլ լարված կերպով աշխատում են, որովհետև լրագրական գործը պահանջում է արագ, տենդային աշխատանք, որպէս զի օրվայ նիւթը կարելի լինի հասցնել տպագրութեան և տալ ընթերցող հասարակութեան ձեռքը։

Կարող են առարկել, թէ ո՞վ է արգելում, որ այս կամ այն լրագիրը հրատարակվի ոչ ամեն օր և սահմանէ հանգստութեան օր իր աշխատաւորների համար։ Ըստ երևոյթին՝ ոչ ոք։ Սակայն այստեղ կարևոր է նկատի առնել մրցումը։ Իւրաքանչիւր լրագիր ձգտում է յետ չը մնալ միւսներից և կարելիին չափ աւելի առաւելութիւններ ունենալ միւսների հետ համեմատած։ Եւ անկասկած, ոչ ոք չէ ցանկանում այնպիսի մի քայլ անել, որ կարող լինի վնասել նրա գործին։

Ուստի անհրաժեշտ է, որ կիրակնօրեայ հանգստութեան մասին կայացնվի ընդհանուր որոշում, որին հպատակվեն բոլորը։ Եւ երբ այդ որոշումը կը դառնայ պարտաւորական, այն ժամանակ այլ եւս ոչ ոք չի ձգտի խախտել նրան և կիրագործէ կիրակնօրեայ հանգստութեան պահանջը, որի մասին վաղուց է, որ խօսվում է, բայց գործնական նպաստաւոր լուծում չէր ստանում։

Հայոց մամուլի օրգանների համար այդ հարցը մինչև այժմ գոյութիւն չունէր, բայց նրանցից իւրաքանչիւրը ձգտում էր ցոյց տալիս ժամանակով իր գործը զարգացնել և հրատարակել համարներ նաև տօն օրերից յետոյ։ Այժմ լրագրի զարգացման հոգատարութիւնը պէտք է ուղղվի դէպի ուրիշ կողմ, դէպի նրա բովանդակութեան ճոխութիւնը, իսկ կիրակին պէտք է մնայ հանգստութեան օր։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

(Խմբական երգեցողութիւն)

I

Ամեն մի երգ, լինի դա ժողովրդի ստեղծագործութիւններից կամ նրա հակառակը, երկու դէպքումն էլ նորածին երգերը կարիք կունենան ժողովրդականութիւն ստանալու։ Մեր երգերը ժողովրդականացնողի դեր կատարողներն են գլխաւորապէս մեր աշուղները—ժողովրդական երգիչները. որոնցից մի քանիսը նոյն իսկ իրանք են հանդիսանում իբրև հեղինակներ թէ բառերի և թէ եղանակների. մեր պարտականութիւնն է լուրջ կերպով գնահատել ժողովրդի այդ անխոնջ մշակների աշխատութիւնը։

Աշուղի երգած երգերը ամենից առաջ խլում են նրա բերանից և դցում ընդհանրութեան գիրկը ուսումնարանական աշակերտները և եկեղեցական դպիրները։ Այն երիտասարդ երգիչները, որոնք բնութիւնից պարգևած ձայն ունեն և ստացած են երաժշտական մեծ կամ փոքր կրթութիւն, այդ պարոնները մեր նորածին ժողովրդական ստեղծագործութիւնները ժողովրդականացնելու գործում մի որոշ դեր չեն կատարում, այլ միշտ աշխատում են փախչել այդ պարտքից, պատճառ բերելով, որ մեր ժողովրդական երգերով չեն կարող իրանց ձայնի առաւելութիւնները ցոյց տալ։ Բայց ինչ մեծ սխալ. չը՞ որ ձայնը նոյնն է և չը՞ որ մենք մի կոկորդ ունենք. նա կարող է արտասանել ամեն մի լեզուով և եղանակով, միաժամանակ ցոյց տալով ձայնի բոլոր յատկութիւնները։

Այդ երգիչներից մի քանիսն էլ չեն երգում, պատճառ բերելով, որ մեր ժողովրդական երգերը չը կան կանոնաւոր կերպով ձայնագրված պիանոյի ներդաշնակութեամբ, որ առանց պիանոյի անյարմար են տեսնում երգելը։ Սա կարող է լինել ուշադրութեան արժանի մի պատճառ. այդ պատճառն էլ մօտիկ ապագայում կը վերանայ, ունենալով տպագրված մեր ժողովրդական երգերից տետրակներով։ Այս պատճառաբանութիւնները թողնելով, մեր երաժիշտ երգիչները գերադասում են երգել մի որ և է եւրոպական եղանակով թարգմանված երգ, կամ մի որ և է կոմպոզիտորի գրած հայերէն երգը, որը շատ հեռու է նմանելու ժողովրդի ստեղծագործութիւններին և այսպիսով երիտասարդ երգիչները հանդիսանում են ժողովրդականացնող միայն այն նոր երգերի, որոնք զանազան երաժիշտների կոմպոզիցիաներն են։

Վերջին 10—16 տարվայ ընթացքում վերին աստիճանի տոկունութեամբ և եռանդով մեր հայերէն երգերի ժողովրդականացնողի դերը կատարեց հանգուցեալ Ք. Կարա-Մուրզան, կռիւ մղելով ամեն գրկանքների և խոչընդոտների դէմ։ Մի իդէալ ունէր նա՝ հայի երգը տարածել նրա մէջ քառաձայն, խմբովին երգեցողութեամբ։ Նա մեռաւ, բայց նրա իդէալը ապրում է և, ինչպէս կարդում ենք «Մշակի» էջերում, նրա իդէալը պաշտող, շարունակողներ կան, որ կրկնում են իրանց համերգներում, շատ չնչին բացառութեամբ, այն՝ ինչ որ տուել է մեզ հանգուցեալը։ Դա շատ գովելի երևոյթ է՝ վառ պահել նրա անունը հասարակութեան մէջ. բայց այդ շրջանակը օրից օր նեղանում է, հասարակութիւնը կարիք է զգում ուրիշ նոր երգեր լսելու և սովորելու. չը՞ որ ժողովուրդը համարեա ամեն օր ստեղծում է մի նոր երգ. ահա այդ երգերից գեղեցիկները պէտք է առաջ քաշել, որով թէ երգասէր հասարակութեան բաւականութիւն տուած կը լինենք և թէ մի քայլ առաջ գնացած։

«Մշակի» համարներից մէկում, առաջնորդող յօդուածում, ասված էր, թէ ուսուցչական ժողովը ուշադրութիւն է դարձրել խմբական երգեցողութեան վրա, համարելով նրան մանկավարժական տեսակէտից օգտաւէտ և կրթող գործօն։ Այո, խմբական երգեցողութիւն, երաժշտական առաւօտներ, համերգներ և ընդհանրապէս մուզիկան մեծ դեր կարող են կա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԻ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ *)

Այս վերնագրով՝ ռուսաց արեւելագիտական ընկերութիւնը, որ գտնվում է Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլայեվիչի հովանաւորութեան տակ, լոյս է ընծայել այս օրերս 460 էջից բաղկացած մի ընդարձակ և կարևոր տեղեկագիր, որի հեղինակն է ընկերութեան առևտրական արդիւնաբերական բաժնի նախագահը, Մ. Պ. Ֆէօդորով (ֆինանս. մինիստր. հրատարակած լրագիրների՝ «Вѣстникъ Финансовъ» և «Торгово-Промышленная Газета»-ի խմբագիրը)։ Հեղինակի անձնաւորութիւնը գրաւական է, որ այս աշխատութիւնը բոլոր ամենայնի համապատասխանէ առաջադրված նպատակին։ Այս նպատակն է եղել, ինչպէս բացատրված է առաջաբանի մէջ, «կազմել Մերձաւոր և Հեռաւոր Արևելքի առևտրական վիճակի այնպիսի մի նկարագրութիւնը, որ կարողանար բացատրել գլխաւորապէս Ռուսաստանի Արևելքում ունեցած առևտրական շահերը և մի և նոյն ժամանակ էլ ծանօթացնէր մեր մրցակիցների առևտրական կացութեան հետ»։

Այդ տեղեկագիրը բաց է անում մեր առջև արևելեան զանազան երկիրների հետ Ռուսաստանի ունեցած պատմական յարաբերութիւնները, տալիս է նրանց իւրաքանչիւրի առևտրական մանրամասն հաշուէկշիռը և վիճակագրական տեղեկութիւններ ներմուծված և արտահանված ապրանքների և երթևեկութեան միջոցների մասին։ Դրանից իմանում ենք, որ արևելեան երկիրների շուկաներում առևտրական շահերի մրցակցութիւն կայ Անգլիայի, Միացեալ-Նահանգների, Գերմանիայի, Ֆրանսիայի, Հօլլանդիայի, Աւստրիայի, Բէլգիայի և Իտալիայի մէջ։ Այս պետութիւնների Արևելք արտահանած և այնտեղից տարած ապրանքների գումարը 1900-ին հասնում էր 3266 միլիօն րուբլի գումարի։ Այս ահագին գումարից առիւծի բաժինը ընկնում է Անգլիային, որի առևտուրը Արևելքի հետ հասել է 1900-ին 1320 միլիօն րուբլու։ Նրանից անմիջապէս յետոյ գալիս են Միացեալ-Նահանգները (891 միլ.), Ֆրանսիա (331 միլ.), Գերմանիա (321 միլ.), Հօլլանդիա (319 միլ.) և այլն։ Իսկ Ռուսաստանը՝ ասում է պ. Ֆէօդորով, չը նայելով Ասիայի հետ ունեցած իր ահագին սահմանակցութեան, Արևելք ապրանք մատակարարելու գործում համարեա վերջին տեղն է գրաւում, այն է ընդհանուրի 4%-ից էլ պակաս մասնակցութիւն ունի։ Ռուսաստանի առևտրական շրջանառութիւնը Արևելքի հետ հասնում է 175 միլիօնի, որից 68 միլիօնի ապրանք արտահանում է և 107 միլիօնի ներմուծում։

Միակ արևելեան երկիրը, ուր ռուսական առևտուրն առաջնակարգ տեղ է գրաւում՝ Պարսկաստանն է, որի արտաքին առևտրի ամբողջ 40% Ռուսաստանի հետ է, այն ինչ Անգլիայի առևտուրն այնտեղ միայն 6% է կազմում։ Այս կողմից ուրեմն մրցման երկիւղ չը կայ։ Գլխաւոր ուշադրութիւնը Ռուսաստանը պէտք է ուղղէ Չինաստանի, Ճապօնիայի և Կորէայի հրապարակների վրա, որոնց հետ առևտրական յարաբերութիւնների զարգանալն անհրաժեշտ է սիբիրական և Արևելեան-Չինական երկաթուղիների հասոյթների տեսակէտից։

Ռուսաստանի Արևելք արտահանած ապրանքների մէջ առաջին տեղը գրաւում է կէրօսինը, այս պատճառով էլ կէրօսինի առևտրին մի առանձին գլուխ է նուիրված, որի վրա մենք էլ հարկ ենք համարում առանձնապէս կանգ առնել, իբրև Կովկասի համար ամենից հետաքրքրական բաժինը։

Ի նկատի ունենալով, որ Ռուսաստանի արտահանած գլխաւոր ապրանքը, ինչպէս ասինք, կէրօսինն է, պէտք էր սպասել, որ այս բաժինը ամենից ճոխ և մանրամասն ամենից աւելի խնամքով կազմված կը լինի։ Դժբաղդաբար, կէրօսինի առևտրի վերաբերեալ տեղեկութիւնները և եզրակացութիւնները բաւականաչափ մեղանչում են ճշտութեան դէմ։

Տեղեկագրի հեղինակն ասում է, թէ «կէրօսինը փոխադրվում է Արևելք գլխաւորաբար սնդուկներով. բայց լինում է նաև ցիստեռններով եւ աննշան չափով էլ առանց ամանի (vrac, наливъ) յատուկ յարմարեցրած նաւթատար շոգենաւերով»։ Այս ճիշդ չէ։ Տակառներով բոլորովին չէ գնում, իսկ նալիվ՝ նշանաւոր չափերով և հետզհետէ էլ աւելանում է։

Խօսելով Սուէզի ջրանցքի մասին, պ. Ֆէօդորով ենթադրութիւն է յայտնում, թէ «նալիվի շոգենաւերի ջրանցքից անցնելուն, երևի, շուտով վերջ կը դրվի, որովհետև ջրանցքի վարչութիւնը դրանց վտանգաւոր է համարում»։ Այս ենթադրութեանը առիթ է տուել մի շոգենաւի այրվելը բուն ջրանցքի մէջ։ Բայց, բարեբաղդաբար, այդ ենթադրութիւնը ճիշդ չէ և հեղուկ կրող շոգենաւերը շարունակում են անարգել անցնել Սուէզի ջրանցքից։ Ջրանցքի փակվելը կը վնասէր միմիայն ռուսական կէրօսինին, որովհետև ամերիկական կէրօսինը փոխադրվում է սնդուկներով դէպի ծայրագոյն Արևելք։ Ամերիկական շոգենաւերը ստիպված են 2 անգամ աւելի ճանապարհ կտրել Նիւ-Եօրկից մինչև Հնդկաստան կամ աւելի հեռուն քան թէ ռուսականները, որոնք մեկնում են Բաթումից։ Միայն ամերիկական առագաստանաւերն են, որոնք անցնում են Բարեյուսոյ գլխով, այն էլ Արևելքից վերադարձին։

Բայց ամենից հետաքրքրականը սխալը հետևեալն է։ Պ. Ֆէօդորով կամ կէրօսինի առևտրի վերաբերեալ գլուխը խմբագրողը՝ գրում է. «Ռուսական կէրօսինի Արևելք արտահանվելու պայմանները քննելիս, անկարելի է ուշադրութիւն չը դարձնել յետագայ զարմանալի փաստերի վրա։ Կէրօսինի գինը այս տարվայ (որն է) յունիսին Բաթումում $7\frac{1}{4}$ և նոյն իսկ $6\frac{3}{4}$ էր. այն ինչ Բոմբէյում ռուսական կէրօսինի գինն էր 152,9 կոպէկից 148,3 կոպէկ»։ Պ. Ֆէօդորով հաշուելով ծախքերը գտնում է, որ Բաթումից մինչև Բոմբէյ ծախք է նստում կէրօսինի մի պուդին $67\frac{1}{4}$ կոպէկ, որի վրա աւե-

*) Ծանօթ. „Соперничество торговыхъ интересовъ на Востокѣ", доктора М. П. Ѳеодорова. С. Петерб. 1903.

տարել մանկավարժութեան մէջ: Տուէք աշակերտներին ամէն օր 5 դասի մէջ միայն 1/2 ժամ ընդմիջում երգեցողութեամբ կամ մուզիկայով պարապելու, և աչքի ընկնող կերպով նկատելի կը լինի, որ աշակերտի միտքը թարմանում է և նա անհամեմատ աւելի առաջադիմութիւն ցոյց կը տայ ուրիշ դասերի մէջ:

Խմբական միաձայն կամ աւելի ձայներով երգեցողութիւն կազմելիս աչքի առաջ պէտք է ունենալ և խիստ պայմանների մէջ դնել նրա գեղարուեստական կողմը. բաւական չէ միայն առել գրված նոտաների ուղիղ ձայները, պէտք է խումբը գիտենայ արտասանել—երգել գեղարուեստականի տեսակէտով, որպէս զի ականջ չը ծակէ. մանաւանդ երեխաների ձայները այնքան ինչքան են գործադրվում խըմբական երգեցողութեան մէջ, որ ուղղակի մարդ, փոխանակ մի բաւականութիւն ստանալու, խղճահարվում է փոքրիկ արարածների վրա: Այս երևոյթները հեռացնելու համար, երգեցողութեան դասատուն պիտի գիտենայ գոնէ մօտաւորապէս ձայների ջոկելը, տեղեակ լինի ձայների հետ վարվելու օրէնքների հետ, մի և նոյն ժամանակ գաղափար ունենայ ձայներ մշակելու մասին *):

Խմբական երգեցողութեան կանոնաւոր լինելու պայմաններից մէկն էլ այն է, որ հարկաւոր է ունենալ խմբի հետ մի երաժշտական գործիք՝ պիանօ կամ հարմօնիում. առանց գործիքի խմբական քառաձայն երգեցողութիւնը անկարելի է որ կանոնաւոր լինի. շատ յաճախ նա կարող է բաբելոնեան խառնակութեան ենթարկվել:

(Կը շարունակվի)

*) Մենք մի գիտական յօդուած կը տանք «Մշակի» ընթերցողներին՝ „Ձայնը երգելու և խօսելու համար“, վերնագրով:

ՀԱՅՈՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Զուդերմանի «Հայրենական տուն» դրաման, որ հայոց դրամատիկան ընկերութեան խումբը ներկայացրեց հինգշաբթի, նոյեմբերի 28-ին, տիկին Սիրանոյշի մասնակցութեամբ, հոգեկան մեծ հաճոյք պատճառեց մեզ: Դրաման, ինքն ըստ ինքեան, մէկն է այն իդէական պիեսներից, որի վրա մենք մասնաւորապէս եղանք անցեալ անգամ մեր յօդուածի մէջ. Նրա մէջ դուրս բերված տիպերը, արծարծված հարցերը, ունենալով համամարդկային բնաւորութիւն, ստեղծված են միշտ ցնցել, յուզել ամէն մի հասարակութեան, որ սկսել է ապրել կուլտուրական կեանքով: Մանաւանդ զօրեղ է հոգեբանական կողմը այդ դրամայի մէջ և հէնց այդ պատճառով նա մէկն է այն պիեսներից, որոնց մէջ իբրև փորձաքարի կարող է փայլել դերասանի տաղանդը, ձիրքը կամ անընդունակութիւնը:

Առաջին անգամը չէ, որ «Հայրենական տունը» արվում է հայ բեմի վրա, բայց մենք, որ առիթ ենք ունեցել արտասահմանում և Պետերբուրգում տեսնելու այդ պիեսը, հայ բեմի վրա առաջին անգամն էինք տեսնում և կարող եղանք համեմատել երկու ներկայացումները: Հաճոյքով և ուրախութեամբ արձանագրում ենք, որ փորձաքարը փայլուն եղաւ հայ դերասանների համար: Մեզ թւաց, որ Աբէլեան կատարեց այդ երեկոյ իր դերերից լաւագոյնը, աւելի լաւ խաղալ անկարելի էր. Նա ցոյց տուեց իր բոլոր ձիրքը, տաղանդը Շվարցէի, պատիւը ամէն բանից վեր գերադասող ընտանիքի հօր՝ դժուար և հոգեբանական կնճռալի դերի մէջ: Իր մտածված, հմտալի խաղով Աբէլեան խորապէս ցնցեց և յուզեց հանդիսական հասարակութիւնը:

Մենք չենք խօսում արդէն տիկին Սիրանոյշի համար, որ կատարում էր գլխաւոր հերոսուհու՝ Մագդայի դերը, նոյնպէս մի դժուարին և խոր հոգեբանական տիպ. միայն չենք կարող չասել, որ նա այս անգամ կատարեց իր դերերից լաւագոյնը. տեղ տեղ նա խաղում էր անվստահ և անվճռական, բայց նրա խաղի մէջ մեզ ամենից շատ գրաւողն այն հիանալի առոգանութիւնը, մեղեդու նման քաղցր արտասանվող խօսքերն էին, որ դուրս էին գալիս նրա բերանից, իբրև երաժշտական նօտեր: Այո, տիկին Սիրանոյշի բերանում հայ լեզուն երաժշտական է դառնում և դուք նախանձ, խոր նախանձ էք զգում, որ չէք խօսում այնպիսի հայերէն, ինչպէս խօսում է տիկին Սիրանոյշը: Այդ արդէն ինքն ըստ ինքեան մի ամենամեծ ծառայութիւն է, որ մատուցանում է տիկին Սիրանոյշը հայ հասարակութեան՝ բեմի միջոցով:

Պաստոր Հէֆտէրդինգի դերը կատարեց Պետրոսեան իրան յատուկ հմտութեամբ, թէև պէտք է ասել, նրա տիպը, իբրև բեզօնէօրի, բաւական դժգոյն է. Գեղեցիկ կատարեց Մարիայի—անմեղ, դեռ չը փչացած ջահիլ աղջկայ դերը տիկին Աւետեան: Առհասարակ, ամբողջ ներկայացումը անցաւ շատ աջող և մեծ գոհութիւն պատճառեց հասարակութեան: Աչքի է ընկնում այն հանգամանքը, որ դերասանական խումբը անցեալ տարվանից բաւական կատարելագործվել է և շատ անհարթութիւններ ու թերութիւններ հարթված ու վերացված են:

Հ. Ա.

ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՑ

(Նամակ Բագուից)

Նոյեմբերի 20-ին

Թող ներվի ինձ, եթէ ես փոքր ինչ կանգ եմ առնում քաղաքի գիւղանման մասերի վրա: Ճիշդ է, այդ բանը վիճակագրութեան տեխնիկայի հետ կապ չունի, բայց նա շատ սերտ կապ ունի նրա հիմնական նպատակի հետ: Հէնց նրա նպատակն էլ այն է, որ պատկերացնէ, ընդօրինակէ իրերը իր կատարեալ իսկութեամբ: Իսկ այդ կատարեալ իսկութիւնը բաւական անմխիթար վիճակ է պատկերացնում: Այդպէս է ոչ միայն Բագւում, այլ ամէն տեղ, ամէն քաղաքում ու վայրում: Ծայրերի և կենտրոնների խնդիրը (ոչ, ի հարկէ, Սուվօրինների ծայրերը ու կենտրոնները) նոր բան չէ քաղաքային ինքնավարութիւնների համար, ինչպէս նոր չէ և դրանց կռիւը: Առանց այդ կռիւը իսկի կռուի էլ չէ նմանում և աւելի լաւ կը լինի, որ այդ բառը գործ չածվի անգամ ներկայ դէպքում: Ամբողջ ցաւը նրանումն է, որ ծայրերը բողոքել չը գիտեն և հէնց դրա համար էլ միշտ «էշի նահատակ» են մնում:

Քաղաքի կենտրոնի բնիկ համար այդ ծայրերը ուրիշ ոչինչ են, եթէ ոչ չորացած և անպէտք մացառներ, որոնք եթէ կտրվեն և դէն շպրտվեն, նա մի մազաչափ ցաւ անգամ չի զգայ: Կատարեալ մոռացութեան և անհոգութեան մատնված այդ ծայրերը միայն տերրիտօրիապէս են կապված քաղաքի հետ. ուրիշ որ և է կապ, լինի այդ կապը բարոյական թէ լոկ տեխնիքական բնաւորութիւն կրող—չը կայ: Այդ ծայրերը ներկայացնում են ինչպէս մի խուրձ, փտտակար, անպէտք գուակներ և դրա համար էլ ոչ մի ուշադրութեան և հոգացողութեան չեն արժանանում: Կենտրոնի անծայր ագահութիւնը, նրա անյատակ անսափառութիւնը, մեծամիտ եսասիրութիւնը և իր վրա չափից դուրս սիրահարված լինելը խլել են ծայրերի վրա որ և է կերպ մտածելու հընարաւորութիւնը:

Եւ ժամանակի ընթացքում այդ անանուն անտարբերութիւնը այնպիսի խոր արմատներ է գցել և այնպէս է ճնշել, ազդել իրականութիւնը, որ քաղաքը կարծես թէ իրաւաբանօրէն էլ երկու մասի է բաժանվել, մէկը արքայական արիւնով, միւսը՝ գեղջկական: Շնորհիւ դրա, այժմ տիրող հասկացողութիւնը այն է, որ կենտրոնը իրաւունք ունի օգտվելու քաղաքային բոլոր իրաւունքներից, իսկ ծայրերը—չունեն: Դժբաղդութիւնը նրանում է, որ այդպէս էլ կարծում են և ծայրերը. Նրանք այն կարծիքի են, որ քաղաքային բարիքներից օգտվելու իրաւունք չունեն և որ այդ իրաւունքից օգտվելը օրէնքով վերապահված է կենտրոնին, որտեղ ապրում են, կենտրոնների տէրերը, աղաներ, խոզեայիններ:

Հէնց այդ է պատճառը, որ ծայրերը իսկի չեն բողոքում, աղմուկ չեն բարձրացնում, իսկ եթէ երբեմն էլ այդ անում են, մի և նոյն է, նա տեղ չէ հասնում, կենտրոնի ականջին չէ ընկնում, որովհետև արմատացած անտարբերութեան, անհաւատարութեան թանձր ալիքները տարածվում են ամբողջ քաղաքի գլխին,—խեղդում են այդ ճիչերի ծիլերը: Բացի այդ, այդպիսի դէպքերում կենտրոնները սիրում են իրանց խուլ ձևացնել:

Արժէ հատորներ նուիրել քաղաքների այդ մոռացված մասերին. լրագրական սիւնակները այդ հնարաւորութիւնը չունեն:

Ես չեմ կարող ասել քաղաքի մոռացված ծայրերի մասին, ինչպէս, դիցուք, ասվում է բանուորական դասակարգի համար, թէ առանջում, չարչարում, շահագործում են և այլն: Ո՛չ, այդքան պատիւ չեն արժանացնում ծայրերին: Քաղաքային ինքնավարութիւնները, քաղաքի հարուստները այդ ծայրերին բալանում, պլոկում են և մերկ ճանապարհ գցում: Սրանով էլ վերջանում է «զօրբաների» կուլտուրական միսիան:

Բոլոր քաղաքացիները հաւասարապէս հարկ են վճարում՝ քաղաքի բարենորոգման համար, բարելաւութեան համար: Ո՞վ է օգտվում. հարուստը, կենտրոնը: Լուսաւորութիւն, լինի գազ մասնաւոր, թէ, այսպէս ասած, տարերքային,—չը կայ ծայրերի համար: Երկու տեսակի թանձր խաւարը նրանց հաւասարապէս բարուրել է և կաշկանդել: Փողոց ասված բանը այնտեղ գոյութիւն չունի. այդ բարիքից օգտվելու համար ծայրերը դեռ այնքան հասունացած չեն... Դրա համար նրանց տրված է անօրինակ առատութեամբ փոշի՝ ամառները կուրանալու համար, ցեխ՝ ձմեռները խեղդվելու համար: Այդ բաներից ազատվելու համար փողոցները սալայատակում են՝ միայն կենտրոնական մասերում:

Քաղաքները պահում են տասնեակներով դպրոցներ, դրանց թւում մի քանի միջնակարգ դպրոցներ, որտեղ, սակայն, ծայրերի զաւակները չեն էլ համարձակվում ոտք դնել. Նրանց բաժինն է գրել-կարդալ և համարել իմանալը, իսկ դրանից աւելին իմանալը—վնասակար է, փոր կը ցաւացնի:

Եւ դուրս է գալիս, որ ծայրերը որոշ տուրք են վճարում, որ կենտրոնում լուսաւորութիւնը զօրեղացնեն, միջնակարգ դպրոցների թիւը աւելացնեն, սալայատակ փողոցների ցանցը աւելացնեն, եզրերը շուտ-շուտ նորոգեն, քաղաքային այգիները և ճեմելիքները աւելի ճոխացնեն, թէև այդ տեղերից ծայրերի զաւակները դուրս են քշում...

Եւ այս բոլորը կոչվում է հայրական հաւասար և միատեսակ հոգացողութիւն բոլոր զաւակների համար (այլապէս ինչպէս հասկանալ ինքնավարութեան հիմնական գաղափարը):

Ռ. Յովհաննէսեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեզ հաղորդում են, որ Վեհափառ Կաթողիկոսը, քննելով Պարիզի հայ քահանայ տէր-Թադէոս «Փափազեանի գործը, Պարիզի Շուաղի Լը-Գրանի» քաղաքամասում բացված հայ որբանոցի դէպքերի առիթով, իր հայրապետական կոնդակով փոխել է Եւրոպայի հայերի առաջնորդ Գէորգ եպիսկոպոս Ութիւճեանի կարգադրութիւնը, որով յիշեալ քահանան զրկվել էր քահանայագործական իրաւունքից և թոյլատրելով նրան նորից քահանայագործութիւնը, պատուիրել է Կ. Պոլսի պատրիարքին կարգել տէր-Թադէոս Փափազեանցին հո-

---

լոցնելով կէրօսինի գինը Բագւում 7 1/4, ուրեմն մինչև Բոմբէյ հասնելը՝ ընդամենը 74 1/2 կոպէկ. «Այն ինչ, շարունակում է պ. Ցէօդօրօվ, Բոմբէյում ամենաէժան տեսակ ռուսական կէրօսինի գինը 1 ր. 48 է, ուրեմն Բոմբէյում ծախողը շահվում է մի պուդին 74 կոպէկ», այսինքն կրկինը (!!!):

Զարմանալին ոչ թէ այդ անգոյ փաստերն են, այլ այն անհեթեթ վերաբերմունքը, որով կազմված է այդպիսի մի սխալ հաշիւ, այն էլ այնպիսի մի գրքում, որով պիտի առաջնորդվէին ռուս առևտրականները և օտարները: Նախ՝ հարկաւոր է բացատրել, որ պ. Ցէօդօրօվ սխալվում է կարծելով, թէ իր յիշած Anchor, Ram և Rising Jun կոչումները ռուսական կէրօսինի տեսակներ են. դրանք պարզապէս արտահանող ֆիրմաների իւրաքանչիւրի սնդուկների մարկաներն են, անգլիական բառերով արտայայտված, որը կարելի էր և պէտք էր ռուսերէն բառերով յայտնել: Anchor (խարիսխ) Ռօշիլդի մարկան է, Ram (ոչխար) Մանթաշեան և ընկ., իսկ Rising Sun (Ծագող արև) Լօնդօնի մի անգլիական մեծ ընկերութեան: Բուն կէրօսինի տեսակը հաւասար է: Դժբաղդաբար նոյն իսկ մարկաների այս անգլիական անունները ճիշդ չեն արտագրվել: Գնի մէջ նկատված տարբերութիւնը (1 ր. 52,9 կ.—1 ր. 48,3 կոպ.) կէրօսինի տեսակից չէ կախված, այլ այս կամ այն մարկայի աւելի ընդունված լինելուց:

Պ. Ցէօդօրօվի տուած ծախքերի հաշւում միայն այն մասն է ճիշդ, որը վերաբերվում է Բագւից մինչև Բաթում երկաթուղու վարձին, մնացածները ճիշդ չեն: Գըլխաւոր սխալը նրա մէջն է կայանում, որ խմբագրողը ենթադրում է, թէ կէրօսինը Հնդկաստանում կամ մասնաւորապէս Բոմբէյում ծախվում է տակառով, ուստի և ծախքերի շարքում դնում է տակառի գին 25 կոպէկ: Այն ինչ, ընդհակառակը, կէրօսինը այնտեղ սնդուկով է ծախվում և այս սնդուկը (իր մէջի 2 թիթեղեայ արկղիկներով միասին) արժէ 3 1/2 անգամ աւելի քան տակառը: Բացի դրանից բաց է թողված կէրօսինի վրա դրված 5% մաքսը (Հնդկաստանում), որ նոյնպէս պէտք է աւելացնել ծախքերի վրա և ապա հաշւել թէ այն 74 կոպէկ զուտ օգուտից ինչ է մնում, եթէ մի բան մնում է... Պ. Ցէօդօրօվ իր յիշեալ տեղեկութիւնների համար իբրև աղբիւր է ընդունել Բագու հրատարակված «Справочная Книжка для Нефтепромышленниковъ» գրքոյկը: Բայց նա այնքան անզգոյշ է գտնվել, որ չէ նկատել, թէ այնտեղ տակառի ծախքը հաշւած է եւրոպական հրապարակներում, և առանձնապէս Լոնդոնում ծախված կէրօսինի համար և ոչ թէ Արևելեան երկիրներում:

Պ. Ցէօդօրօվի հրատարակութեան մէջ՝ յատկապէս այս կէտում նկատված սխալների եթէ մի մասը (այն է տակառի վերաբերեալը) նոյն բաժինը խմբագրողինն է, միւս բոլոր մասերի պատասխանատուութիւնը ընկնում է Բագւի նաւթարդիւնաբերողների ժողովի խորհրդի (Совѣтъ съѣзда нефтепромышленниковъ) վրա, որ իր պաշտօնական հրատարակութիւնների մէջ անորոշ և անճիշդ տեղեկութիւններ է հաղորդում:

Օրինակի համար, «Справочная Книжка»-ի մէջ ամենայն տարի անփոփոխ շարունակում են հրատարակել վաղուց հնացած մի հաշիւ արտասահման ուղարկված սնդուկի արժէքի և այլ ծախքի մասին: Ի նկատի չէ առնվում, թէ արդէն տարիներից ի վեր մաքս է առնվում այն տախտակից, որից շինվում են այդ սնդուկները, թէ առհասարակ տախտակի գինը թանգացած է թէ արտասահմանում և թէ Ռուսաստանում, և թէ վերջապէս ահագին տարբերութիւն կայ այն բանուորավարձի, որ տարիներ առաջ վճարվում էր Բաթումում և նրա մէջ, որ վճարվում է վերջին ժամանակները:

Խօսելով հոլանդական գաղթավայրերում (Սումատրա և Բօրնէօ) շահագործված կէրօսինի մասին, պ. Ցէօդօրօվ նրա մրցումը ծայրագոյն Արևելքում և Արևմտեան Հնդկաստանում սպառնական է համարում ռուսական կէրօսինի համար: Այս կողմից սպառնալիք համարելս թէ չը կայ: Բուն վտանգը երևան է եկել հնդկական կամ աւելի ճիշդը բուրմայեական կէրօսինի կողմից, որի մասին և ոչ իսկ յիշատակութիւն կայ այս գրքում, թէև այս հարցը այնքան էլ նոր չէ:

Երթևեկութեան միջոցների մասին խօսելով պ. Ցէօդօրօվ ստիպված է խոստովանել, որ ոչ փոխադրութեան արժէքի և ոչ էլ արագութեան կողմից ռուսական փոխադրութիւնը երբէք չէ կարող համեմատվել մեր մրցակիցների համանման միջոցների հետ: Եւ իրօք, ինչ համեմատութիւն կարելի է գտնել ռուսական և, օրինակի համար, անգլիական կամ ֆրանսիական փոխադրութեան միջոցների հետ, երբ ռուսական շոգենաւը Բալտիկեան նաւահանգստից մինչև Վլադիվօստոկ գնում է միջին հաշւով 101 օրում, իսկ անգլիականը՝ Լօնդօնից մինչև Եօկօհամա, որ քիչ տարբերութիւն ունի, միայն 38 օրում: Իսկ ռուսական շոգենաւի վարձը՝ անգլիականից կամ գերմանականից 100—150% աւելի թանգ է: Այս կողմից միակ յոյսը սիբիրական երկաթուղին է, որի շնորհիւ գոնէ ճանապարհը անհամեմատ կարճանում է. Եւրոպայի ճանապարհորդի համար 1 ամսվայ ծովային ճանապարհը մինչև ծայրագոյն Արևելք, սիբիրական երկաթուղով իջնում է մինչև 15—18 օր: Բայց ապրանքի փոխադրութեան վարձը միշտ ծովով, այսինքն օտար շոգենաւերով աւելի էժան է նստելու, քան սիբիրական երկաթուղով:

Պ. Ցէօդօրօվ իր եզրակացութիւնների մէջ մի քանի շատ ճիշդ դիտողութիւններ է անում, թէ ինչ ձևով պէտք է գործել ասիական հրապարակների վրա և թէ ինչպէս պէտք է վարվել տեղական ժողովուրդների հետ:— «Պատմութիւնը, ասում է նա, սովորեցնում է մեզ, որ բռնութեամբ չէ, որ կարելի է հաստատուն կերպով տիրել, այլ միայն հպատակ ժողովրդի կեանքի պայմանները լաւացնելով...» և վերջացնում է իր յամենայն դէպս օգտակար և ճոխ հրատարակութիւնը, յայտնելով մի բացարձակ ճշմարտութիւն. «առևտրական մրցակցութեան մէջ, ասում է նա, յաղթութիւնը կը պատկանի նրան, ով լաւագոյն կերպով կուսումնասիրէ հրապարակի պահանջները և ճաշակները, ով աւելի էժան կմատուցանէ պահանջված ապրանքը և ով ամենից արագ կը հասցնէ յաճախորդներին»:

Ս.

գեօր հովիւ Բուլղարիայի քաղաքներից մէկում։ Այդ կոնդակով վերջ է տրվում մի միջնադէպի, որ վերջերս սկսել էր յուզել Պարիզի հայ հասարակութիւնը։

—

Հոկտեմբերի 22-ին, ցերեկվայ մօտ 3½ ժամին, Կարսի երկաթուղու Մեծ-Ղարաքիլիսա և Շահալի կայարանների միջև տեղի ունեցաւ ապրանքատար գնացքների ընդհարումն, որի ժամանակ վնասվեցին մեքենավար Խոմեակով և երկաթուղային բանուորների վերակացու Անտոնով. Մնացած ծառայողները թեթև վէրքեր ստացան։ Սաստիկ վնասված են երկու շոգեմեքենաները և փշրված են երեք վագոններ։

—

Երկրագործութեան և պետական կալուածների մինիստրութիւնից թոյլտուութիւն ստանալով տոննէլ անցկացնել Սոլոլակի սարի միջով քաղաքից դէպի բոտանիքական այգին, ինժեներներ Խատիսեան և Բրայլովսկի ներկայումս ակցիոնէրական ընկերութիւն են կազմակերպում յիշված ձեռնարկութիւնը իրագործելու համար։ Մօտ օրերումս տոննէլի արտօնատէրերը վերջնական պայման կը կապեն քաղաքային վարչութեան հետ այդ մասին և առաջիկայ 1904 թւականի սկզբից, հաւանական, ձեռնամուխ կը լինեն տոննէլ փորելու աշխատանքներին։

—

Մօտ օրերումս Թիֆլիս հասաւ պարսից Շահի ազգական պրինց Մանուչէհր-Միրզա-Մուկադդիրուդ-Դովլէ, որ երկար ժամանակ վարել է Նահանգապետի պաշտօն Ատրպատականի զանազան մասերում։ Վերջին ժամանակ պրինց Մանուչէհր նահանգապետ էր Արդէբիլում, որտեղ նա ոչնչացրեց աւազակային մի մեծ խումբ՝ բաղկացած 200 հոգուց, որ երկար ժամանակ կողոպտում էր բնակիչներին։ Մանուչէհր-Միրզան գնում է Մէշէդ ուխտագնացութեան։

—

Հինգշաբթի, հոկտեմբերի 23-ին, Թիֆլիս հասաւ Թիֆլիսի պարսկական նոր հիւպատոս Միրզա - Յարաջուլլա-խան Մուստանսարուս-Սալթանէ։

—

Թիֆլիսի դումայի անդամներից կազմված զանազան խմբերի մէջ տեղի են ունենում մասնաւոր խորհրդակցութիւններ ուղարկվելիք նոր անդամի ընտրութեան վերաբերմամբ։ Մօտ օրերումս նոյն հարցի մասին կը կայանայ ձայնաւորների ընդհանուր խորհրդակցութիւն դումայի դահլիճում։

—

«Тиф. Листокъ» լրագիրը լսել է, որ մատակարարութիւն կայ կարճ ժամանակից յետոյ հրաւիրել կովկասեան ուսումնարանական շրջանի միջնակարգ ուսումնարանական շրջանի միջնակարգ ուսումնարանների դիրեկտորների համաժողով Թիֆլիսում, որի նպատակը կը լինի մշակել և ձեռք առնել միջոցներ աշակերտների վրա հսկողութիւն սահմանելու վերաբերմամբ թէ ուսումնարաններում և թէ նրանցից դուրս։

—

Ռուսաց «Право» լրագրի այս տարվայ № 42-ի մէջ կարդում ենք. «Սեպտեմբերի 6-ին Եկատերինոդարի նահանգական դատարանի բաժանմունքը քննեց Արմաւիրում տեղական հայոց եկեղեցուց կատարված գողութեան գործը։ Աստրախանի հայոց կոնսիստորիայի հաւատարմաթղթով, իբրև քաղաքացիական պահանջատէր ներկայացաւ երդուեալ հաւատարմատար Ջաւադ-բէգ Բալուղեան և ներկայացրեց 800 րուբլու պահանջ մեղադրվողներից։ Մեղադրվողների պաշտպան Կանատով առարկեց, թէ Աստրախանի կոնսիստորիան իրաւունք չունի ինքնուրոյնաբար հանդէս գալ, իբրև պահանջատէր, որովհետև նա իրաւաբանօրէն գոյութիւն չունի, չէ կարող գործել և 1903 թ. յունիսի 12-ի օրէնքի հիման վրա դրված է ներքին գործերի մինիստրութեան խնամակալութեան տակ և միայն մինիստրութեան օրգանները իրաւունք ունեն սկսել քաղաքացիական պահանջ այդ գործի համար։ Կոնսիստորիայի հաւատարմատար Բալուղեան առարկեց, որ թէև հայոց եկեղեցին իրաւաբանօրէն գործելու իրաւունք չունի, յիշեալ օրէնքի համաձայն, բայց ոչ բոլորովին։ Այդ օրէնքով թողնված է նրան իրաւունքների մի փոքր շրջան, ուր նա կարող է անկախօրէն գործել. այդ շրջանը՝ եկեղեցու ներքին անփականութիւնն է և այն ամենը, ինչ որ գտնվում է երեք դեսեատին տեղի տարածութեան վրա եկեղեցու շրջակայքում։ Այդ շրջանի մէջ ուրիշ ոչ մի իշխանութիւն մտա գործել չէ կարող և որովհետև

եկեղեցիներից գողացվել են արբաղան անօթներ, ուստի նրանից աւելի ինքն եկեղեցին է։ Դատարանը վճռեց ճանաչել Աստրախանի կոնսիստորիան քաղաքացիական պահանջատէր և լիակատար գոհացում տուեց նրա պահանջներին։

—

ԱՍՏՐԱԽԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Երէկ, ամսիս 17-ին, տեղիս կլուբի դահլիճում երգիչ Ս. Բարխուդարեան տուեց մի կօնցերտ։ Ի միջի այլոց պ. Բարխուդարեան հայերէն երգեց՝ «Կռունկ», «Քուն եղիր բալաս» և «Հազար երանի» երգերը։ Վերջին երգը երգեց մեզ անծանօթ և ոչ-հայկական եղանակով։ Պ. Բարխուդարեան անկասկած աչող ձայն ունի, սակայն ցանկալով պէտք է խոստովանենք, որ երգիչը մասնաւոր խօսակցութիւնների մէջ չատ սիրում է իրան գովել ու բարձրացնել, մի և նոյն ժամանակ նսեմացնելով նոյն իսկ նշանաւոր երգիչների ձայները իր ձայնի հետ համեմատելով, մի խօսքով պ. Բարխուդարեան թողեց մի անհամեստ մարդու բնաւորութիւն։ Չը նայելով տեղերի գների մի քիչ թանգ լինելուն, կլուբի դահլիճում բաւական հասարակութիւն կար, որոնց ամենամեծ մասը հայեր էին։ Հասարակութիւնը վարձատրեց երգչին երկարատև և բուռն ծափահարութիւններով, խնդրելով ծրագրից դուրս իսկ կտորներ երգել։»

—

ՆՈՒԽՈՒՑ մեզ գրում են. «Երէկ, հոկտեմբերը 20-ին, գիշերը, ուղիղ ժամը 1-ին, արևմուտքից դէպի արևելքի ուղղութեամբ տեղի ունեցաւ չատ սաստիկ երկրաշարժ, որպիսին Նուխում երբէք տեսնված չէր։ Մի քանի տըների պատեր ճեղքվեցին և մի քանի խանութներից չէնքեր և ուրիշ իրեր թափվեցին գետնին։ Նուխուց մօտիկ Ղարաբուլաղ կոչված թուրքաբնակ գիւղում 4 տուն փլվեցին, բայց ոչ մի վնաս չը հասաւ տան բնակիչներին։ Երկիւղից քաղաքում սկսվեց հրացանաձգութիւն՝ իբր զգուշանալու նշան։»

—

ԴԱՇԲՈՒԼԱՂ գիւղից (Նուխու գաւառ) մեզ գրում են. «Ամսիս 20/21-ին, գիշերվայ ժամի մէկից 27 րոպէ անց սաստիկ երկրաշարժ եղաւ։ Դպրոցի լուսամուտների ապակիները բարձր ձայներ հանեցին։ Բոլոր գիւղացիները ահ ու դողի մէջ ընկած դուրս էին թափվել և վախենում էին ներս մտնել իրանց տները։»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

—

Բանակցութիւնների շուրջը.—Վերջին օրերս Ռուսաստանն ու Ճապօնիան եռանդուն բանակցում են, աշխատելով վիճելի հարցերը խաղաղ ճանապարհով լուծել։ Ռուսաստանի ներկայացուցիչն է դեսպան Ռօզէնը, իսկ Ճապօնիայի կողմից՝ դուքս Կոմուրան՝ արտաքին գործերի մինիստրը։ Այդ ներկայացուցիչները արդէն չորս անգամ խորհրդակցական նիստ են ունեցել, սակայն հետևանքը դեռ գաղտնիք է պահվում և բանակցութիւնները դեռ շարունակվում են, միշտ իրանց շուրջը կենտրօնացած պահելով յուզված մտքերը։ Ամեն մի լուր, ամեն մի տեղեկութիւն այդ բանակցութիւնների մասին տարածվում է կայծակի արագութեամբ։ Եւ իզուր չէ այդպիսի հետաքրքրութիւնը։ Բանակցութիւնների վերջնական հետևանքից է կախված պատերազմի «լինել—չը լինելու» հարցը։

—

Եւ պատերազմ և խաղաղութիւն.—Հետևելով լրագրական վերջին տեղեկութիւններին, ընթերցողը կը նկատէ մի բնորոշ երևոյթ։ Այդ տեղեկութիւնները մի կողմից հաւատացնել են աշխատում, թէ ռուս-ճապօնական բանակցութիւնները խաղաղ հետևանք են ունենալու, իսկ միւս կողմից նկարագրում են, թէ ինչպէս Ռուսաստանն ու Ճապօնիան միաժամանակ եռանդուն նախապատրաստութիւններ են տեսնում պատերազմի համար։ Այսպէս, օրինակ, «Новости»-ի ասելով, Տօկիօից ստացված մի պաշտօնական լուր հաղորդում է, որ ռուսները մտել են Կորէայի սահմանները և ամրացնում են Իոնամպօ քաղաքը։ Հոկտեմբերի 23-ին (ն. ս.) Վի-ժու է մտել 40 վաշտ ռուսական զօրք, որը յետոյ հեռացել է մի ինչ որ տեղ։ Միւս 100 վաշտ զօրքը Տիւմենի վրայով մտել է կորէական սահմանները։ Ճապօնիան էլ քնած չէ։ Նա էլ մեծամեծ պատրաստութիւններ է տեսնում թէ ծովի և թէ ցամաքի վրա։

Իրերի այդպիսի դրութիւնը կարծել գալիս է տալու, թէ Ռուսաստանն ու Ճապօնիան բանակցում են պատերազմից խոյս տալու համար և պատրաստվում են՝ պատերազմի դէպքում ամբողջ ոյժով առաջարկը մտնելու համար. ուրիշ խօսքով՝ նրանք պատրաստվում են և պատերազմի և խաղաղութեան համար։

—

Ռուսները Կորէայում.—Ինչպէս յայտնի է, Հեռաւոր Արևելքի ներկայ կռւախնձորներից մէկը Մանջուրիան է, իսկ միւսը՝ Կորէան։ Ճապօնիան պահանջում է, որ Ռուսաստանը այդ երկու տեղերից էլ հեռանայ. իսկ վերջինս, ընդհակառակը, հակառակվում է և աշխատում է աւելի ևս ուժեղացնել իր ազդեցութիւնն այդ կէտերում։ «J. W. Mail« լրագրին Սէուլից հաղորդում են, որ Գխիօն գաւառում կազմակերպվում է ռուսական մի նոր ձեռնարկութիւն՝ անծուխ քարածուխ արտադրելու համար։ Արդէն բերված են 50 մեքենայ այդ նպատակի համար։

Ռուսական ազդեցութիւնը Գխիօն գաւառում թուլացնելու համար՝ Անգլիան, Ճապօնիան և Ամերիկան հաւաքական դիմում են արել կորէական կառավարութեանը։

ԻՆՉ Է ԿԱՏԱՐՎՈՒՄ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՑՈՒՄ

Թիւրքիան ուսումնասիրում է. Հեռագրական տեղեկութիւններից արդէն յայտնի է մեր ընթերցողներին մակեդօնական բարենորոգումների այն նախագծի համառօտութիւնը, որ վերջերս Ռուսաստանը ու Աւստրո-Ունգարիան առաջարկեցին Թիւրք կառավարութեանը։ Թիւրքիան իր աւանդական սովորութեան համեմատ չը շտապեց պատասխանել այդ առաջարկութեանը, այլ սկսեց ուսումնասիրել քաղաքական հանգամանքները, որպէս զի ժամանակ շահէ, հարցը նորից ձգձգէ։ «Новости» լրագրի ասելով, Թեվֆիկ-փաշան տեսնվել է ռուսաց դեսպան Զինօվիևի և աւստրիական դեսպան Կալիցէի հետ և խնդրել է միջնորդել, որպէս զի Ռուսաստանը ու Աւստրիան մեղմացնեն բարենորոգումների մի քանի կէտերը։

Այդ մի և նոյն ժամանակ մինիստրների ժողովը որոշել է տեղեկանալ, թէ միւս չորս մեծ պետութիւնների դեսպանները ինչ կարծիք ունեն առաջարկված բարենորոգումների մասին։ Այդ մի և նոյն նպատակով Բ. Դուռը համապատասխան հրահանգներ է ուղարկել իր ներկայացուցիչներին՝ Լօնդօնում, Բեռլինում, Պարիզում և Հռոմում։

Եւ ո՞վ գիտէ, թէ այդ նորանոր բանակցութիւնները դեռ ո՛րքան ժամանակ են տևելու, ո՛րքան ձգձգելու են չարաբաստիկ հարցի լուծումը։

—

Ինչ են մտածում ապստամբները. Եւրօպական և ռուսական թերթերի վերջին տեղեկութիւններին նայելով, մակեդօնական ապստամբութեան ղեկավարները բաւական դըժուար դրութեան մէջ են ներկայումս։ Նրանք ուզում են մի համաժողով կազմել ապագայի մասին խորհրդակցելու և գործունէութեան նոր ծրագիր կազմելու համար։ Ամենագլխաւոր հարցն այն է, թէ արդեօք շարունակել ապստամբութիւնը ձմեռը, թէ ընդհատել։ Ապստամբները չատ լաւ հասկանում են, որ այդքան երկարատև գործունէութիւնից և բազմաթիւ զոհեր տալուց յետոյ անհրաժեշտ է գէթ մի փոքր հանգստութիւն։ Նրանց մի մասը այն կարծիքին է, թէ հարկաւոր է գործունէութիւնը դադարեցնել ձմեռվայ ընթացքում և դրանով ցոյց տալ Եւրօպային, թէ բարենորոգումները չիրագործելու պատճառը ինքը Թիւրքիան է և ոչ ապստամբները։ Շատերն էլ դրա հակառակն են պնդում, այսինքն ձմեռն էլ գործունէութիւն են պահանջում։ Կարծիքների տարբերութիւն կայ նաև դինամիտի գործածութեան վերաբերմամբ։

Հաւանականօրէն մօտ օրերս այդ հարցերը իրանց լուծումը կը ստանան, պարզելով ապստամբութեան ապագայ ծրագիրը։

—

Թիւրքիան պատրաստվում է. «Correspondenz Bureau»-ին հաղորդում են, որ Թիւրքիան յանկարծակի դադարեցրել է արդէն սկսած զինաթափը և զգուշութեան միջոցներ է ձեռք առել։ Առանձին մասնաժողով է ուղարկված Ադրիանոպոլի, Ֆիլիպոպոլի, Յօստարլչի ամրութիւնները տեսնելու և թերութիւնները լրացնելու համար։ Մի ուրիշ մասնաժողով էլ ուղարկվել է Մօնաստիր նոյնանման նպատակով։

Այդ բոլորը ցոյց է տալիս, որ Թիւրքիան պատրաստութիւններ է տեսնում պատերազմի սպառնացող ապագայի համար։ Իսկ այդ պատրաստութիւնները, աւելացնում է «Новое Время»-ն, կապ ունի ռուս-աւստրիական վերջին առաջարկութեան առիթով տեղի ունեցող բանակցութիւնների հետ։

—

Պետութիւնները սպասում են. Ռուսաց «Новое Время» լրագրի թղթակիցը Կ. Պօլսից հաղորդում է, որ եթէ Թիւրքիան յամառութիւն անէ առաջարկված մակեդօնական բարենորոգումների վերաբերմամբ, այն ժամանակ Ռուսաստանն ու Աւստրօ-Ունգարիան խիստ միջոցների կը դիմեն։ Այդ մասին երկու պետութիւններն էլ արդէն նախնական խորհրդակցութիւն ու համաձայնութիւն կայացրել են։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Berl. Tageblatt» լրագրին հաղորդում են Բուդա-Պէշտից մի քանի մանրամասնութիւններ ունգարական ազատամիտ կուսակցութեան այն խորհրդակցութեան մասին, որի ժամանակ տեղի ունեցաւ վերջնական պառակտումն կոմս Ապպօնիի և ազատամիտների մէջ։ Խորհրդակցութիւնը չատ բազմամարդ էր։ Կոմս Տիսսա յայտնեց, որ ինքը համարում է կայսրի համար ցանկալի մի քանի փոփոխութիւնները զինուորական կանոնադրութեան մէջ այնքան աննշան, որ նրանց պատճառով չարժէ ընդհարումն առաջ բերել։ Այս նկատողութիւնը արժանացաւ բուռն ծափահարութիւնների, ինչպէս և Կօլօման Սէլլիի ճառը, որի մէջ նա ջերմ կերպով պաշտպանում էր Տիսսայի ծրագիրը։ Թղթակցի ասելով, այժմ արդէն անկասկած է, որ ազատամիտ կուսակցութեան կողմից դուրս կը գան 46 անդամներ կոմս Ապպօնիի հետ միասին։ Դիմադրական կուսակցութիւնը որոշել է դիմել եռանդուն օբստրուկցիայի։

—«С. П. Вѣд.» լրագրում կարդում ենք. «Հայերին օգնելու համար Լօնդօնում կազմված ընկերութեան նախագահ Սահունու սպանութեան առիթով «Temps» լրագրին գրում են հետևեալը.—Անկասկած է, որ այդ ոճրագործութիւնը կապ ունի հայկական յեղափոխական կուսակցութեան ծայրայեղ անդամների ծրագիրների հետ, որոնք ձգտում են ոչնչացնել հայ պատրիոտ յեղափոխականների պարագլուխներին, այսինքն նրանց, որոնք դէմ են բռնի միջոցներ գործածելուն այն թշուառութիւնները դադարեցնելու համար, որ կրում է հայ ժողովուրդը։ Անգլիական մի քանի լրագիրների ասելով, Սահունուն սպանողը հայկական ծայրահեղ յեղափոխականների պարագլուխն է, ուրիշների ասելով, Սահունուն սպանել է Թիւրք կառավարութեան գործակալը, որ չէր կարող ձեռնպահել նրան անգլիական հողի վրա։ «New-Iork Journal» լրագիրը հաղորդում է, թէ Միացեալ-Նահանգներում գոյութիւն ունի հայկական մի ընկերութիւն, որի անդամներին յանձնված է սպանել 20 հոգի հայերից, որոնք հակառակ են բռնի միջոցներ գործածելուն Թիւրք կառավարութեան դէմ։ Այդ 20-ի մէջ էր և Սահունին։ Անգլիական լրագիրները մի քանի տեղեկութիւններ են հաղորդում հայկական յեղափոխականների կազմակերպութեան մասին։ Հայ էմիգրանտները Եւրօպայում այժմ բաժանված են երկու հակառակ խմբերի։ Տասն և հինգ տարի առաջ արտասահման փախած հայերը հիմնեցին «Հընչակեաններ» մի ընկերութիւն, որի նշանաբանն էր «Հայաստանը հայերի համար»։ 1895 թւին այդ ընկերութիւնը բաժանվեց երկու մասի, այդ օրվանից նրանց մէջ տիրում է կատաղի թշնամութիւն։ Քիչ ժամանակ առաջ «Հնչակի» խմբագրի վրա Բօստօնում յարձակումն գործվեց՝ նրան սպանելու դիտաւորութեամբ. անցեալ շաբաթ Լօնդօնում վիրաւորվեց «Հնչակի» նախկին խմբագիր Նազարբէկեան և այժմ զոհ գնաց Սահունին Լօնդօնում։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

28 հոկտեմբերի

ԲԵԼԳՐԱԴ։ Կատարելապէս սուտ են արտասահմանում տարածված տեղեկութիւնները օֆիցէրներին կալանաւորելու մասին Բէլգրադում և ուրիշ քաղաքներում, նոյնպէս և պրօկլամացիաներ բաժնելու մասին, որոնց մէջ Պետր թագաւորը մեղադրվում է այն բանում, որ նա էր Ալէքսանդր թագաւորի սպանութեան պատճառը։

ՆԻՒ-ԵՕՐՔ։ Պանամայից հաղորդում են, որ կօլումբիական «Բօգօտա» նաւը ուլտիմատում ուղարկեց ապստամբներին կօլումբիական կառավարութիւնը նորից վերականգնելու համար։ Չը ստանալով պատասխանին, նաւը կրակ բացեց բերդերի և քաղաքի վրա։ Մարտանաւերը պատասխանեցին և «Բօգօտա» նաւը կրկին ծովը գնաց։

ԴԱՐՄՇՏԱԴՏ։ Կէսօրին մօտ Վիլհէլմ կայսրը Վիօրզդէնից ճանապարհ ընկաւ Եգէլբախ, ուր դիմաւորվեց Թագաւոր Կայսրի կողմից։ Սրտագին ողջոյնից յետոյ Միապետները կառ-

քերով գնացին Վոլֆսգարտէն, ուր Վիլհէլմ կայսրին դիմաւորեց Թագուհի Կայսրուհի Ալեքսանդրա Ֆէօդորովնան։ Որսորդական պալատում կայացաւ նախաճաշ, իսկ յետոյ բոլորը պալատական գնացքի հետ գնացին Դարմշտադտ, ուր պալատում կայացաւ հանդիսաւոր ճաշ։

ՇԱՐԼՈՏՏԷՆԲՈՒՐԳ։ Կայացաւ Մոմզէնի թաղումը։ Կայսրի յանձնարարութեամբ թագաժառանգ պրինցը պսակ դրեց գերեզմանի վրա։

ՍՈՖԻԱ։ Կոնգրէսը փակվեց, չը սկսելով Գանսմեսեան ջրանցքը կառուցանելու հարցի քննութիւնը։

Կ. ՊՈԼԻՍ։ Ֆրանսիան իր դեսպանի միջոցով պաշտպանեց Ռուսաստանի և Աւստրիայի գործողութիւնները։ Գործողութեան այդպիսի եղանակը կոմս Լամզդորֆի Պարիզ գնալու հետեւանքն էր։ Մինչև այդ ժամանակ ֆրանսիական շրջանները սառն էին վերաբերվում Միւրցշտէգում մշակված րէֆօրմների ծրագրին։

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ։ Հուդսոնի գետի վրա գտնվող կառավարչական պահեստները, Պիկսկիլլի մօտ, որոնք պարունակում էին պայթուցիկ նիւթեր, օդը թռան։ Սպանված են 16 մարդիկ։

24 հոկտեմբերի

ԲԵՐԼԻՆ։ Թագաւոր Կայսրը շնորհեց արտաքին գործերի ստատս-սէկրէտար Րիխտհոֆէնին ս. Ալեքսանդր Նեւսկիի շքանշանը, իսկ նրա օգնականին՝ ս. Աննայի 1-ին աստիճանի շքանշանը։

ՎԻԷՆՆԱ։ Կոմսուհի Լօնիայ ժամանեց ծանրապէս հիւանդ Վիէննա և տարվեց «Hôtel Imperial»։

ՄՈՍԿՎԱ։ Նահանգական դատարանը դատապարտեց մանկաբարձուհի Ֆօմինային մի շաբաթվայ բանտարկութեան նրա համար, որ նա մերժել էր ընդունելու ծննդկանին, որը յետոյ ծնել էր փողոցում։

Կ. ՊՈԼԻՍ։ Բ. Դրան պատասխանը ծանուցանում է՝ րէֆօրմներին վերաբերեալ յիշատակագիրը ստանալու մասին և հաւաստիացնում է, որ նրանց մի մասը արդէն իրագործված է։ Բ. Դուռը խոչընդոտներին է հանդիպում կոմիտէտների գործունէութեան կողմից րէֆօրմները լիակատար կերպով մտցնելու համար։ Բ. Դուռը կէտ առ կէտ չէ պատասխանում րէֆօրմներին վերաբերեալ նրան տրված պահանջներին, լռութեամբ է՝ անցնում ամենագլխաւոր կէտերը և որոշակի խօսում է միայն երկու պահանջների ընդունելու մասին, այն է հարկերից ազատելու և իլավէ բատալիօնների մօբիլիզացիան դադարեցնելու մասին։ Բ. Դրան պատասխանը կատարեալպէս անբաւարար է համարվում, բայց մերժում չէ։ Ըստ երեւոյթին Բ. Դուռը անվճիռ է թողնում րէֆօրմների մնացած կէտերը ընդունելու հարցը, որպէս զի հնարաւորութիւն ունենայ քննութեան առնել նրանց ապագայում։ Ռուսաց և աւստրո-ունգարական դեսպանները ուղարկեցին Բ. Դրան պատասխանը իրանց կառավարութիւններին և սպասում են հրահանգներին։

ԴԱՐՄՇՏԱԴՏ։ Բիւլօվ նախաճաշեց կոմս Լամզդորֆի մօտ, որից յետոյ նրանք խորհրդակցեցին։ Երեկոյեան Վոլֆսգարտէնում կայացաւ հանդիսաւոր ճաշ։ Վիլհէլմ կայսրը առաջարկեց Թագաւոր Կայսրի և Թագուհի Կայսրուհու մէջլանեզը։

ԵԳԻՊՏՈՍ։ Վիլհէլմ Կայսրը, տրամադրին հրաժեշտ տալուց յետոյ Թագաւոր Կայսրին, ուղեւորվեց Վիլդպարկ։

ՍՈՖԻԱ։ Հեղինակաւոր շրջանները հերքում են Լօնդօնի բուլղարական գործակալի յայտարարութիւնը, թէ պատերազմը անխուսափելի է և օգտաւէտ է երկրի տնտեսական շահերի համար, որը ճգնաժամի մէջ է։ Նրա պնդումը, թէ Բուլղարիայում ապրում են 150,000 փախստականներ, ճիշդ չէ։ Այստեղ նրանց թիւը հասնում է մօտ 80,000-ի։—Բ. Դրան խուսափողական պատասխանը աւստ-աւստրիական յայտագրին այստեղ վատ տպաւորութիւն թողեց և դժգոհութիւն յարուցեց մակեդոնացիների միջև։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԽՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վիեննայի բաց

Արաքս հիւրանոցում

կան զատարկ սենեակներ, կանտօրներ, սկլադներ նաև ճաշարան իր խոհանոցով, որոնք տալիս ենք վարձով շատ մատչելի գներով։
6—6

ԱՐՏԻՍՏԻՔԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
Կիրակի, հոկտեմբերի 26-ին
Հայոց դրամատիկական ընկերութեան խումբը
Մասնակցութեամբ տ. ՍԻՐԱՆՈՅՇԻ
Կը ներկայացնէ
Առաջին անգամ Ալֆ. Դօդէի դրաման

ԱՐԼԷԶԻԷՆ

5 արար., ֆրանս. թարգմ. Ց. Տէր-Գէորգեան
Մասնակցում են.—Տ.տ. Աշխէ, Աւետեան, Խիթարեան, Սիրանոյշ, Վարդուհի։ Պ.պ. Աբելեան, Ալիխանեան, Ազոյեան, Անդրանիկ, Աւետեան, Ցարութիւնեան, Պետրոսեան, Ոսկանեան և այլն։
Սկիզբը ճիշդ ցերեկվայ ժամը 12-ին
Տեղերի գները էժանացրած են
1—1 Ռեժիսոր Մ. Զաքար.

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
ՌՈՒՍԱՑ ՕՊԵՐԱ
Շաբաթ, հոկտեմբերի 25-ին
Երաժշտապետ Պ. Ի. ՉԱՅԿՕՎՍԿՈՒ մահվան տասնամեակի առթիվ
կը տրվի

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Պ. Ի. Չայկօվսկու հեղինակութիւններից, երեք բաժանմունքով, մասնակցութեամբ Նորին Մեծութեան սոլիստ Ի. Ի. Ցիգնէրի
Մասնակցում են.—Տ.տ. Գալցինա, Լեվինա, Րէնէ-Ռոզինա, Ալմաեվա, Մենիկօվա, Չեմեռվա, Արցիբաշեվա, Զիժօվա, Կարատվինա, Կարրի, Ռոզիօնօվա, Սեյլուկ, Լեյլինա, Սկօբուպօկայա, Ֆեդօրօվա, Կոլինինա, պրիմաբալերինա Բիանկօ-Զեյլառօ։ Պ. պ. Դարսկի, Ռայսկի, Սեչեավին, Ցիգնէր, Իլիւշչենկօ, Ամիրջան, Գլադկօվ, Եվլախօվ, Շմակօվ, Կլիւգներ, Սանդուրսկի, Ֆեդօրօվ, Գրինեվ, Գավրիլօվ, Պերելլի, Րժանօվ, Գ. Վիտաւիգ, Ադօլֆէր։
Սկիզբն է 8 ժամին երեկոյեան։
1—1

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցու միաբան տէր Սիմէօն Զմշկեանցի պատւին կատարելի յոբելեանը՝ որ նշանակված էր սոյն հոկտեմբերի 26-ին, կիրակի օրը, յետաձգվում է ընոր կարգադրութիւն։
1—2

ՆԿԱՐԻՉ ԳԷՈՐԳ ԲԱՇԻՆՋԱՂԵԱՆԻ

ՆԿԱՐՉԻ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԳԻՐՔԸ

6 տպագրական թերթից բաղկացած, շքեղ վելէն թղթի վրա տպած, ընտիր տրտասահմանեան թղթով շապկած, լոյս տեսաւ և ծախվում է Պետերբուրգում։
Գինն է 35 կ. ճանապարհածախսով
Դիմել հետեւեալ հասցէով. С. Петербоургъ, „Пушкинская скоропечатня", Христафору Башинджагянъ, Лештуковъ пер., д. № 4.
9—10

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Շաբաթ, նոյեմբերի 1-ին 1903 թւականի նշանակված է երկրորդ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ՝

քուէարկելու այն անձանց, որոնք առաջարկված են իբրև անդամի թեկնածուներ և քննելու մի քանի ընթացիկ հարցեր
3—3

Լոյս տեսաւ
Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ՄՐՐԿԻ ՍՈՒՐԲԸ

Գինն է 1 րուբլի
Դիմել հեղինակին՝ Тифлисъ, Редакція „Мурчъ" և «Գուտտենբէրգ» ու «Կենտրօնական» գրավաճառանոցներին։
7—10

Լոյս տեսաւ

1904 թ. Մ. ՋՄՇԿԵԱՆԻ ԾՈՅԻ ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Կրկնակիոյ նորաձեւ կաթողիկոսի և հանգուցեալ արքեպիսկոպոս Մելքիսեդեկ Մուրադեանի պատկերներով։
Հասցէն՝ Թիֆլիս Մակար Զմշկեան։
6—10

ՀԱՆՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
Թիֆլիսի Հայկա-պկօնօլական ընկերութեան Հավլաբարի բաժանմունքի
Ն. ՄՈՒՐԱՇԿՕՅԻ ԹԱՏՐՈՆՈՒՄ
Շաբաթ, Հոկտեմբերի 25-ին
ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱՍԷՐՆԵՐԸ
Բարեհաճ մասնակցութեամբ տ.տ. Առաքելեանի և Փառանձէմի
Կը ներկայացնեն

ԷԼԻ ՄԷԿ ԶՈՀ

Դրամա 5 արար., հեղ. Գաբ. Սունդուկեանի
Մասնակցում են.—Տ.տ. Առաքելեան, Փառանձէմ, Փիրումեան, օր. Հայկուհի. պ.պ. Աղեան, Գրիգորեան, Լաչքարեան, Ղորխմազեան, Սարեան, Սաֆարեան և Փիրումեան։
Սկիզբն է $8^1/_2$ ժամին երեկոյեան։
Տեղերի գները 5-ից մինչև 40 կօպէկ։
1—2 Րէժիսոր՝ Ի. Ալիխանեան

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ.
ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւն ամէն օր.
Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12
Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7
Վելիամինօվսկայա փ. № 16, տուն Եղիազարեանի։
31—100

Իմ աշխատութեամբ լոյս են տեսել հետեւեալ

ԱՐՕՆԻ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐԸ

Ուսանելեաց համար.

1.	Դասատետր կրօնի	ա.	տարի	. —	25
2.	»	բ.	»	. —	20
3.	»	գ.	»	. —	30
4.	Հին-ուխտ	գ.	»	. —	35
5.	Նոր-ուխտ	ե.	»	. —	40
6.	Գործք առաքելոց	զ.	»	. —	40

Ուսուցչաց համար.

7.	Ուղեցոյց կրօնի—հին-ուխտի (սպռ.)	—	—
8.	» » —նոր-ուխտի	.	2— 5
9.	Ուսումն քրիստոնէական կրօնի Դ. հ.		1—50
10.	» » » Ե. »	—	50

Ինձ դիմողներին տալիս եմ 1. 6 տարիների համար 25%. 2, 3, 4, 5 տարիների համար 20%, իսկ 7, 8, 9, 10 տարիների համար 35% զեղչ։
Կարելի է դիմել—1) ինձ (Коммерческое училище), 2) Центральная книжная торговля և 3) Книжный магазинъ „Гуттенбергъ".
27—100 Սահակ քահ. Սահակեանց

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

ՎԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Վերադարձել է հանքային ջրերից և վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը։ Գանօվսկայա փող., № 20, տ. Թամամշեվի (Гановск. ул., д. Тамамшева, № 26).
Առաւօտեան 9—$10^1/_2$ ժամը
Երեկոյեան 5— 7 ժ.

SELIAN HOWARD Co.
№ 5, bhatham Row. Boston Mass. U. S. A.

Պատիւ ունինք ծանուցանել առաւելայ հասարակութեան և այլոց, թէ տարիներէ ի վեր Աւետիս Գ. Սէլեան և ընկ. անուամբ շարունակված վաճառականական և յանձնարարական տունն՝ Բօստոնի պատւաւոր ընտանիքի մը անդամներէն փորձառու և բարձր նկարագրի տէր Պր. Ջարլզ Հ. Հավըրդի ընկերակցութեամբ վերակազմված է և պիտի շարունակվի ներկայ անունով։ Ընկերութիւնս որոշած լինելով իր վաճառակտնական յարաբերութիւնները ընդարձակել ի Ռուսաստան եւ, հարկ համարած է այս յայտարարութիւնը դնել «Մշակում», որոնք որ մշակել կուզեն գործի յարաբերութիւն Ամերիկայի հետ՝ կրնան դիմել մեզ, պատրաստ ենք մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդել ո և է պահանջված ապրանքի վրա և հաղորդել մեր պայմանները։ Տեղի հնարաւորութիւնը ի նկատի ունենալով՝ հաստատած ենք դրամատնական յարաբերութիւններ և գիւրութիւններ։ Աւելորդ չի լինի յիշել, թէ հետեւեալ ապրանքներ և շատ մը այլք կրնան շահաւոր կերպով արտածվել հոս. բուրդ, մորթք, մուշտակք, աչխարհի աղիք, ընկուզեղէնք, արհեստական գործքեր և այլն և այլն. Ներածվին՝ կտաւք, ասրք, երկրագործական և այլ մեքենայք, երկաթեղէն իրեր և այլն և այլն։
ԲՈՍՏՕՆ ԱՄԵՐԻԿԱ. ՍԷԼԵԱՆ—ՀԱՎՐՏ ԸՆԿ.
10—10

ՊԻԼԻՒԼՆԵՐ
CASCARA MIDY
ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ
ժողովրդական միջոց

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՓՈՐԿԱՊՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Չափը—2 պիլիւլ երեկոյեան, պառկելուց առաջ։
CASCARA MIDY (Կասկարա Միդի) չէ առաջացնում ստամոքսի մէջ ցաւեր, արտի խառնում, կամ փորլուծութիւն։
Դեղատուն Midy, 113, faubourg, St-Honoré, Պարիզ, Ռուսաստանի գլխաւոր դեղատներում։ (28 օ. 11, 25 ս. 9, 25 հ.

Լոյս տեսաւ և վաճառվում են

Կենտրոնական Գրավաճառանոցում

յետագայ գրքերը՝

Ակադեմիկ Ի. Ր. Թարխանօվ, Տնային բժշկարան, պրակ ա. Անդամազննութիւն և բնախօսութիւն, 104 պատկերով, հրատ. բժ. Գ. Բաբեանի, Թիֆլ. 1903 թ. գ. 1 ր.
Գալստանեան Ստ., Պատմութիւն Հայոց—սկզբից մինչև մեր օրերը, գ. տիպ, Թիֆլ. 1903 թ., գ. 1 ր. 50 կ.
Աղանեան Գ. ավագ ք., Աղօթատետր հայոց եկեղեցական և արքունի ուսումնարանների համար, դ. լրացրած տիպ, Տփխիս, 1903 թ. գ. 10 կ.
Նոյն տեղը վաճառվում են ամէն տեսակ ուսումնարանների համար բոլոր ԴԱՍԱԳՐԵՐԸ։
Դիմել՝ Въ Тифлисъ, въ Центральную Книжную Торговлю. (հ.) 8—10

ՊԱՐԻԶԻ ԴԵՂԱԳՈՐԾԻ

ՍԱՆՏԱԼ ՄԻԴԻ

ԹՈՅԼԱՏՐՎԱԾ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ
Այս կապսիւլների մէջ պարունակված զուտ սանտալի էսսենցիան բժիշկները խորհուրդ են տալիս գործածել միզերէի (գաղտնի հիւանդութիւնների) դէմ, կապայ-բալզամի և կուբեբայի փոխարէն։ Նա ներգործում է աւելի արագ, չէ յոգնեցնում ստամոքսը, ոչ մի հոտ չէ պատճառում և ոչնչացնում է փսխումն ու կոլիկը։
Կեղծիքներից խուսափելու համար պահանջեցէք, որ իւրաքանչիւր կապսիւլի վրա սև տառերով դրոշմված կինէքը։ MIDY
Գտնւում Ռուսաստանի գլխաւոր դեղատներում
(5, 10, 15, 20 և 25) 45—60